
NEW LATIN LANGUAGE TEXTBOOK FOR MEDICAL SPECIALTIES

Dimitar MirchevMedical University – Plovdiv, Bulgaria, Foreign Languages Section, Department of Languages and Specialized Training, sapiens@abv.bg

Abstract: For a long time in Bulgaria, there has been a need for a suitable Latin textbook for medical specialties with a 30-hour course, such as nursing, obstetrics, dental assistance, etc. The authors Dimitar Mirchev, PhD and Assoc. prof. Rossen Milanov aim to fill this niche through the preparation of the presented textbook. The textbook is based on the existing Latin-language textbooks in Bulgaria, while at the same time the authors strive to improve the available methodical systems for the education of students with a schedule of 30 hours per term. The main feature of the textbook is the separation of the grammar into 15 topics, according to the number of study weeks for the specialties mentioned. The authors' purpose is to offer a balanced amount of exercises corresponding to the limited amount of time for the students to acquire the desired knowledge. This is also one of the main differences between the existing textbooks for a 60-hour schedule and the current textbook. The selection and synthesis of these exercises and the achievement of the final goal, namely the acquisition of sufficient Latin terminology corresponding to the actual needs in the students' practical field, proved to be a difficult task and a great challenge for the authors. In Bulgaria, before 1989, there are relatively few Latin-language textbooks for medical specialties. Then the nursing and obstetrics are outside the higher education system and study in special secondary schools or colleges, while in the higher schools they prepare specialties of medicine, dentistry and pharmacy. For this reason, Latin textbooks are divided respectively for higher education institutions and for secondary school specialties. Since 2007 the nursing and obstetrics enter the higher education system and receive a Bachelor's degree. These specialties are taught in Latin, usually with textbooks prepared for medicine and dentistry. Basically this is not a problem, but gradually textbooks that are appropriate for these specialties have been prepared, according to their academic workload. Nowadays, there are no more than 3-4 textbooks in Bulgaria for classes of 30 hours. In this article, the above-mentioned textbook will be presented, highlighting its advantages and benefits on the basis of existing ones. Nurses, obstetrics and other specialties with similar workload in latin language have chiefly difficulties in learning the grammar that is absolutely necessary for the proper use of anatomical and clinical terminology. At the same time, the practice shows that all medical specialists are hampered by the correct pronunciation of medical terms, which is also a major challenge for the teachers. The textbook is divided into a grammar part with exercises according to the teaching material, greek terminology and Latin-Bulgarian and Bulgarian-Latin dictionary.

Keywords: Latin language, nurses, obstetrics, textbooks

НОВ УЧЕБНИК ПО ЛАТИНСКИ ЕЗИК ЗА МЕДИЦИНСКИ СПЕЦИАЛНОСТИ С МАЛЪК ХОРАРИУМ**Димитър Мирчев**Медицински университет - Пловдив, Република България, Секция по чужди езици, Департамент за езиково и специализирано обучение, sapiens@abv.bg

Резюме: От дълго време в България съществува необходимост от подходящ учебник по латински език за медицински специалности с хорариум 30ч., каквито са специалностите медицинска сестра, акушерка, рехабилитатор, дентален асистент и др. Авторите Димитър Мирчев, д-р и доц. Росен Миланов си поставят за цел да запълнят тази необходимост с подготовката на представения учебник. Учебникът е базиран на съществуващите до момента в България утвърдени учебници по латински език, като в същото време авторите се стремят да подобрят наличните методически системи при обучението на студенти с хорариум от 30ч. Основното, което прави впечатление от пръв поглед в учебника е разделянето на учебния материал в 15 теми, според броя на учебните седмици за посочените специалности. Авторите се стремят да предложат балансирано количество упражнения, които да отговарят на малкото предвидено време за усвояване на материала от студентите от съответните специалности с този хорариум. Това е и една от основните разлики между съществуващите учебници за специалности с хорариум 60 часа и настоящия учебник. Подбора и синтезирането на тези упражнения и постигането на крайната цел, а именно, усвояването на достатъчно латинска терминология, отговаряща на реалните нужди в практическата дейност на посочените

специалности, се оказва трудна задача и голямо предизвикателство пред авторите. В България преди 1989 г. съществуват сравнително малко учебници по латински език за медицински специалности. Тогава специалностите медицинска сестра и акушерка са извън системата на висшето образование и учат в специални средни училища или техникуми, а във висшите училища се подготвят специалности медицина, дентална медицина и фармация. Поради тази причина учебниците по латински език са разделени съответно за висшите училища и за специалностите от средните училища. От 2007г. специалностите медицинска сестра и акушерка влизат в системата на висшето образование и получават степен „ бакалавър „. Тези специалности се обучават по латински език обикновено с учебници, подготвени за медицина и дентална медицина. На пръв поглед това не е проблем, но постепенно започват да се подготвят учебници, които да са подходящи за тези специалности, според тяхната учебна натовареност. В момента в България съществуват не повече от 3-4 учебника за специалности с хорариум от 30ч. В настоящата статия ще бъде представен споменатия по-горе учебник, като бъдат изтъкнати неговите предимства и ползи на базата на съществуващите други такива. Медицинските сестри, акушерките и другите специалности с подобен хорариум по латински език изпитват основно затруднения при усвояването на граматичния материал, който е абсолютно необходим за правилната употреба на анатомичната и клинична терминология. Заедно с това практиката показва, че всички медицински специалисти се затрудняват с правилното произношение на медицинските термини, което се явява и основно предизвикателство пред преподавателите. Учебникът е разделен на граматическа част с упражнения според преподадения материал, гръцки терминоелементи и клинична терминология и латинско-български и българо-латински речник.

Ключови думи: латински език, медицински сестри, акушерки, учебници

1. УВОД

Обучението по латински език за медицински цели е традиционно за българските университети, обучаващи медицински специалности. До 1989г. учебниците по латински език за медицински специалности са сравнително малко, като в университетите за специалностите медицина и дентална медицина се използват учебниците на Ст. Мулешков и Ив. Попов (1948), на Ана Иванова, Ангелина Димитрова и Емилия Димитрова (1987), а в средните медицински училища учебниците на Ив.Попов (1965) и на Сл. Милошева-Стайкова и Н. Кралева(1986). След промените в България медицинското образование се нарежда сред специалностите с най-много студенти, предвид добрите условия за реализация след завършване. Това доведе след себе си естествено и до съставяне на подходящи учебници за обучението на студентите от споменатите специалности в различни направления. В това число бяха съставени и издадени учебници и учебни помагала по латински език, не много на брой, предимно за специалностите медицина, дентална медицина и фармация, които изучават езика, според учебните планове, с хорариум 60 часа в двата семестъра на първи курс. От 2007 г. в системата на висшето медицинско образование в България влизат и специалностите „ медицинска сестра” и „ акушерка”, които получават, според новите промени в закона, степен „ бакалавър”. Обучението по латински език за тях инертно се осъществява по учебници, създадени за специалности с 60 ч. хорариум, разпределени в два семестъра. Това дава повод на авторите да пристъпят към това отговорно начинание, а именно, създаването на подходящ учебник за специалностите медицинска сестра, акушерка, дентален асистент и др. специалности със същия хорариум. В резултат на което е налице представения учебник по латински език за медицински специалности с 30 ч. хорариум. Учебникът е базиран на съществуващите до момента в България утвърдени учебници по латински език, като в същото време авторите се стремят да подобрят наличните методически системи при обучението на студенти от споменатите специалности. До това време единственият учебник, предвиден за специалности с 30 часа хорариум е издадения през 2011г. учебник за медицинските колежи на Ирена Станкова и Августина Джабарова-Попова(2011).

2. СЪДЪРЖАНИЕ НА УЧЕБНИКА. ОСНОВНИ ПРЕДИМСТВА И КАЧЕСТВА.

С оглед на практическото приложение и по-лесно усвояване на преподавания материал учебникът е разделен на граматическа част с упражнения и лексикален минимум, гръцки терминоелементи и словообразуване, рецептура, латинско-български и българско- латински речник.

В уводните теми за ударение и произношение е обърнато сериозно внимание на правилата за произношение и ударение в латинския език като цяло и по-специално в медицинския латински език. Практиката показва сериозно затруднение и грешки при произнасянето на медицински термини от медицинските специалисти в тяхната работа. Именно затова авторите обръщат внимание, с множество примери от анатомичната терминология, на правилното произношение, което е важно при професионалната реализация, израстване и

утвърждаване на всеки един медицински специалист. Независимо от липсата на надреден знак за ударение в латинския език, там където е необходимо са приведени примери за упражнения, при които е използван знак за ударение за по лесно усвояване и такива с оглед наложило се произношение, макар и неправилно според общоприетите правила – напр. *rodágra* (Миланов & Мирчев, 2018:170). Подробно авторите изброяват и най-често използваните в медицинската терминология дълги и кратки суфикси, улесняващи поставянето на правилно ударение. Тук в тази част ще подчертая и изключителния принос на авторите по отношение на коректното посочване на дължините на гласните от представените примери и в темите от основната част на учебника, и в двата речника (Миланов & Мирчев, 2018:142-224), което е най-важно за определяне мястото на ударението в латинския език. Това, за съжаление, масово липсва в съществуващите други учебници по латински език за медицински специалности.

В следващите теми, от II до X, последователно са изложени склоненията на съществителните и прилагателните имена в латинския език. За разлика от по-горе споменатите стари учебници, преди 1989 г., в представения учебник темата за глагол е пропусната, поради липсата на необходимост от такава компетентност в практиката на описаните специалности с по-малък хорариум по латински език. В темите наред с граматическия материал е предложено балансирано количество упражнения и лексикален минимум, които от една страна да обхващат преподаването, а от друга да отговарят на малкото предвидено време за обучение. Основната разлика тук с другите съществуващи учебници е представянето на гръцките склонения веднага след съответното латинско, а не в отделна тема след всички латински склонения. Голяма част от гръцките заемки са напълно латинизирани – т.е. имат общи фонетично-морфологични черти с латинските съществителни имена, както и латински окончания. Но някои от гръцките заемки носят някои особености, характерни за старогръцкия език и именно те са изложени и обяснени в посочените теми. Поради тази причина съм на мнение, че този подход на преподаване на съответния материал е много по-подходящ за студентите, което се потвърждава и от използването на настоящия учебник. Специално внимание е обърнато на имената от трето консонантно склонение. Тяхна характерна черта е, че са неравносрични и имат основа на съгласна, което води след себе си и промяна в основата от Nom.Sg към Gen.Sg. Наред с големия брой примери за улеснение на студентите, имената тук са групирани по родове, според най-често употребяваните в медицинския латински език окончанията за Nom.Sg. С оглед стремежа на авторите да обхванат необходимия материал в петнадесет теми, четвърто и пето склонение са представени в една тема, което, оказа се, по никакъв начин не затруднява студентите, понеже употребяваните анатомични термини от пето склонение са изключително малко и лесни за запомняне. Друга отличителна черта на учебника е представянето на определено количество предлози след всяко склонение и упражняването им във всяка тема. Боравенето с предлози в медицинската практика е изключително важно за правилното разчитане и изписване на диагнози, предвид основното задължение на медицинските специалисти за водене на медицинската документация. След всяка от посочените теми са представени сентенции, които обогатяват общата култура на студентите.

В темите от XI до XIV последователно се представя словообразуването в медицинската терминология. В клиничната, анатомичната и фармакологичната терминология се използват т.нар. терминоелементи, които са предимно от гръцки произход. Те не съществуват като самостоятелни думи нито в латинския, нито в гръцкия език и обикновено представляват корена на гръцката дума или формата *ú* за Nom.Sg., без окончание. Съществуват и терминоелементи с латински произход, които имат широка употреба при устната кухня (Миланов & Мирчев, 2018:99). Поредния приносен момент в настоящия учебник е и системата, в която са разпределени гръцките терминоелементи, не според склонението на латинския еквивалент, а според отделните части на човешкото тяло. Напротив, в другите съществуващи учебници, тези терминоелементи са представени направо след съответното склонение, което, по мое мнение, по-скоро обърква студентите. Достъпно е обяснен начина на образуване на сложни клинични термини: 1) чрез префикси и суфикси; и 2) чрез корени на думи. Разделът започва с терминоелементи от строежа на човешкото тяло и телесните течности. Продължава с глава, лице, уста и крайници. Следват гръден кош, корем и полови органи. Накрая са представени терминоелементи изразяващи качества и абстрактни понятия. Заедно с представените терминоелементи са представени и упражнения за по лесно усвояване и разбиране принципа на словообразуване в медицинския латински език.

Важна част от всеки учебник по латински език за медицински специалности е и темата за рецептура. В представения учебник тя е изложена в петнадесета тема, заедно с ботаническата и химическа номенклатура. В съвременната фармакология като лекарствени средства се използват много съставки с растителен произход. Представени са често срещани названия на растения и начина им на изписване в рецепта. След тях е обяснен и начина на употреба на химичните елементи в рецептата и тяхното изписване. Всеки уважаващ

себе си медицински специалист трябва да знае частите на рецептата и да може правилно да я разчита. В стегнат и достъпен вид авторите постигат тази цел в посочената тема. Всички изброени дотук достойнства на представяния учебник се допълват и с обширния латинско-български и българско-латински речник, който, смея да твърдя, е един от най-подробните в съществуващите в България учебници по латински език за медицински специалности. Основния приносен момент в тази част на учебника е подробното описание в двата речника на всички използвани в учебника термини. Това е изключително важно при самостоятелната работа и подготовка на студентите. Освен това авторите се опитват да дадат адекватен и ясен превод на латинските термини с повече български думи, а където е необходимо и с обяснения за смисъла на думата. В своя учебник Димитрова (2017) заключава, че въз основа на превода, студентите по-бързо усвояват езиковите канструкции. Това е и целта на авторите, които се стремят максимално да улеснят студентите при решаването на поставените задачи. Не на последно място, както беше споменато и по-горе, наред с изтъкнатите достойнства на речника е и коректното поставяне на дължините на гласните при всички думи.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Така представения учебник е един своеобразен ориентир за всички специалисти, които се стремят в своята ежедневна дейност да боравят правилно с латинската и гръцка терминология. Той може да бъде от полза не само на студентите от споменатите специалности, но и на всички медицински специалисти, които ежедневно боравят в своята работа с анатомичната и клинична терминология.

ЛИТЕРАТУРА

- Димитрова, М. (2017). *Динамичен модел на обучение по български език и литература в мултикултурна среда: Учебно помагало по методика на обучението по български език и литература*. Пловдив: Студио 18, 164.
- Иванова, А., Йорданова, А., Димитрова, Е. (1987). *Учебник по латински език за висшите медицински институти*. София: Наука и изкуство.
- Миланов, Р., Мирчев, Д. (2018). *Латински език: Учебник за медицински специалности*. Пловдив: Макрос.
- Милошева-Стайкова, Сл., Кралева, Н. (1986). *Латински език: Учебник за средните медицински училища*. София: Наука и изкуство.
- Мулешков, Ст., Попов, Ив. (1948). *Латински език за студенти медици и зъболекари*. София: Общ фонд за подпомагане студентите от висшите учебни заведения в България.
- Попов, Ив. (1965). *Латински език: Учебник за медицинските техникуми*. София: Медицина и физкултура.
- Станкова, И. (2011). *Латински език: Учебник за медицинските колежи*. София: Сиела.